

NIKU Oppdragsrapport nr 45/2009

B.f. 253. Baroniet Rosendal  
Rom 207. Spisesalen  
Farge- og bygningsarkeologiske  
undersøkelser og anbefalte tiltak

Brit Heggenhougen



Fig 1. Baroniet Rosendal. Rom 207, Spisesalen, sett mot nordøst.

**Dato:** 25.10.2009  
**Til:** Baroniet Rosendal, Rosendal  
**Kopi:** Riksantikvaren  
**Fra:** NIKU v/ malerikonservator Brit Heggenhougen  
**Emne:** Bf. 253. Rosendal. Rom 207. Spisesal  
 Bygnings- og fargearkeologiske undersøkelser og forslag til  
 behandling

---

**Oppdragsgiver:** Baroniet Rosendal, Rosendal  
**Topografisk nr:** B.f. 253  
**Prosjektnr. NIKU:** 156.1392.08  
**Prosjektleder:** Jon Brønne  
**Prosjektmedarbeidere:** Brit Heggenhougen, Tone Olstad, Kristin Solberg  
**Feltperiode:** 12.01. - 16.01.2009  
**Rapportering:** Januar, februar og oktober 2009.  
**Kvalitetssikring:** Malerikonservator/seniorforsker Jon Brønne

## Innholdsfortegnelse

1. Bakgrunn .....	2
2. Kort beskrivelse .....	3
3. Historikk .....	4
4. Dagens fargebruk og overflatebehandling .....	5
5. Tilstand .....	5
6. Resultatet av fargeundersøkelsen i 2009 .....	5
7. Oppsummering av funnene gjort ved undersøkelsene .....	14
8. Forslag til valg av periode for tilbakeføring .....	15
9. Malerarbeid .....	15
10. Kilder .....	16
Litteratur .....	16
Arkivalia .....	16
Vedlegg 1. Metode for fargeundersøkelsene .....	16

## 1. Bakgrunn

Undersøkelsene av rom 207, spisesal, ble gjennomført av NIKU v/ malerikonservatorene Brit Heggenhougen, Tone Olstad og Kristin Solberg i januar 2009 i forbindelse med de årlige arbeidene på Baroniet Rosendal som er finansiert av Riksantikvaren.

Romnummer og betegnelse på rommet tilsvarer nummereringen som er gitt av Elin Thorsnes, Bergen<sup>1</sup>. Alle bilder i rapporten er tatt av NIKU.

Baroniet Rosendal er fredet. Det innebærer at ingen tiltak som går ut over normalt vedlikehold må igangsettes før tiltaket er godkjent av rette antikvariske myndighet.

---

<sup>1</sup> Brønne, Jon: Baroniet Rosendal i Kvinnherad kommune, Hordaland. Delprosjekt 1: Undersøkelser, tilstandsbeskrivelse og forslag til tiltak i 24 utvalgte rom i slottet. NIKU Oppdragsmelding 079, 1999, s. 6

## 2. Kort beskrivelse

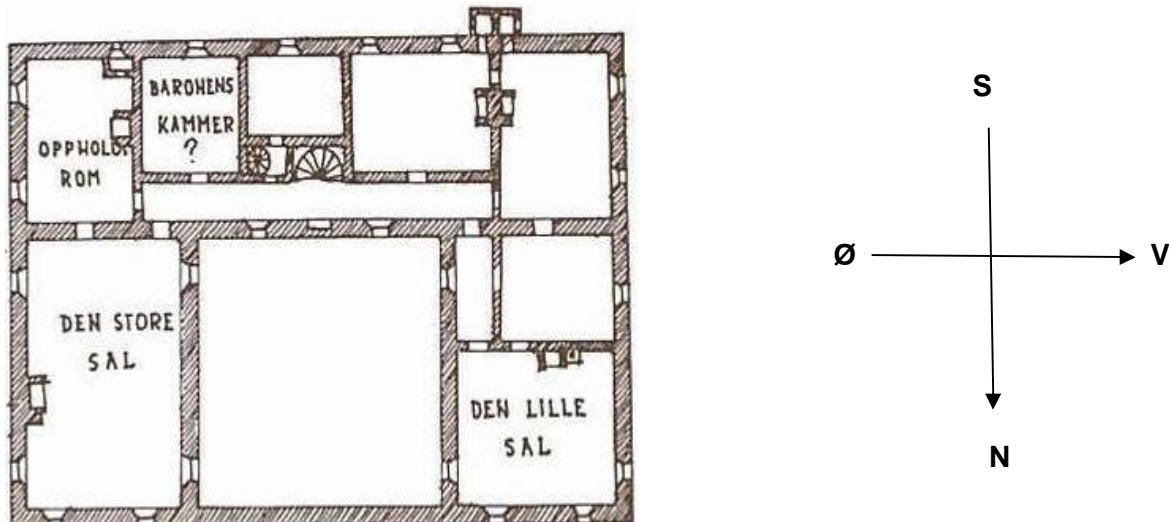
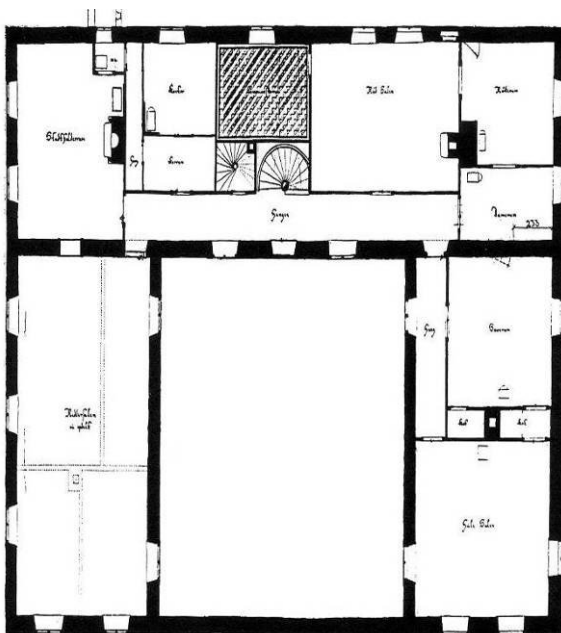


Fig. 2: Baroniet Rosendal, 2. etasje, Rekonstruksjonsforslag av Hopstock og Tschudi Madsen (1963) slik de antok at grunnplanen var i 1660-årene.

Ifølge rekonstruksjonsforslaget var rom 207 opprinnelig en del av Riddersalen som også ble kalt Store Sal (fig. 2)<sup>2</sup>. I 1818 ble Riddersalens nordre del avdelt i to rom som ble innredet til dagligstuer (208, 209). I 1836 ble søndre del av Riddersalen delt av på langs til to rom (dagens rom 207 og 210). "Afdeelt til to nye Værelser på forrige Store Salen og sadt et Fag nye Vinduer med Karm i det ene (207)". "Klædt med Bord under Loftet og panelt det ene af de f.a. indrettede nye Værelser (207), malet Treverk i samme og ladet Væggene betrække med Papirtapet."<sup>3</sup>



Rom 207 ble delt på tvers med delevegg øst-vest. Det har ikke vært mulig å fastslå når rommet ble avdelt, men det kan muligens være så tidlig som 1836. 1902 ble deleveggen revet. Malerikonservator Egil Dahlin, som foretok fargeundersøkelser av spisesalen for Riksantikvaren i 1967, skriver følgende: "Det finnes i spisesalen spor etter delevegg. Den må kun ha gått fra yttervegg til nuværende vegg mot gang d (rom 210). Dette ble bekreftet ved at der ble tatt ut et par bord i veggene mot gang d og tydelige merker etter veggene vistes her."<sup>4</sup> Dahlin beskriver videre funn ved undersøkelsen: "Veggene har blåmalt papp. Derunder (pappen) opptil 36 cm brede, gamle, lys brunmalte panelingsbord mot rom e (206). Mot rom a (208) nyere umalte panelingsbord med jevn bredde (13,5). Brystpanelet hvitmalt med brede gamle bord

<sup>2</sup> Hopstock, C. og Tschudi Madsen, S.; Rosendal, Baroni og bygning, Universitetsforlaget, 1965, s. 45

<sup>3</sup> Nedtegnelse av eier, Christian Hendrich Hoff, etter 1836. Opptegnelse av Tschudi-Madsen 1965

<sup>4</sup> Dahlin, Egil: Rapporter på antikvariske undersøkelser

Fig. 3: Baroniet Rosendal, 2. etasje, 1916-17. Riddersalen/Store Sal i østfløyen er delt opp i fire mindre rom. Tegning: Nils Tvedt og Per Hauge 1916 – 1917

mot rom e (206). Mot rom a(208) nyere bord av samme type som himling og vegg.” Det er synlige skjøter på himlingen, gesimslisten og på brystningen som viser den tidligere romoppdelingen.

### 3. Historikk

De viktigste endringene i rommets historie er forsøkt systematisert og tidfestet i perioder. Periodeinndelingen er basert på funnene gjort ved undersøkelsene og tilgjengelig arkivalia<sup>5</sup>. I de følgende tabellene er det disse periodene det refereres til. Det er få bygningsdeler som kan dateres til tiden før 1836.

Periode	Datering	Beskrivelse, viktige endringer i rom 207
1	<b>1665</b> Eier: Ludvig Rosenkrantz  1818 Eier: Christian Hendrik Hoff Rosenkrone	Nybygg. Rom 207 var en del av den tidligere Riddersalen  Norddelen av Riddersalen ble avdelt i retning øst-vest til nåværende rom 208 og 209.
2	<b>1836</b> Eier: Christian Hendrik Hoff Rosenkrone	Sørdelen av Riddersalen ble delt av nord-sør til rom 207 og rom 210. <sup>6</sup> Tak ble nedfjort. En sandstenskamin midt på østveggen ble revet, og ny brannmur satt opp i sydvestre hjørne. Vindu mot nord ble satt inn. Ny brystning. Rom 207 kan ha blitt i to rom, 207 A (syd) og 207 B (nord) allerede i 1836. At kaminen ble revet og at et nytt vindu ble satt inn kan tyde på det.
3	<b>1837-96</b> Eier: Marcus Gerhard Hoff Rosenkrone	Dagens dører ble satt inn.
4	<b>1902</b> Eier: Hans Christian Weiss Hoff Rosenkrone	Sekundær vegg mellom A og B ble revet. Trolig var det dør mellom rom A og B. I rom B ble det lagt nytt panel i taket og veggene, og det ble laget ny brystning med samme type liggende panel langs østre og vestre vegg. Alle veggene over brystningen ble kledd med papp. Rommet ble malt.
5	<b>1967</b>	Pappen fra 1902 ble fjernet fra veggene, og veggene ble kledd med papirtrukket strie. Ellers ingen nye elementer. Rommet ble malt i fargene etter malerikonservator Egil Dahlins fargeundersøkelse i 1967. Fargesettingen er den nåværende, med unntak av fargen på fotlisten.

<sup>5</sup> Se liste over arkivalia og litteratur under kapittel 10. Kilder.

<sup>6</sup> Nedtegnelse av eier, Christian Hendrich Hoff Rosenkrone, etter 1836. Oppteignelse av Tschudi-Madsen 1965

Mellom 1902 og 1967 ble enkeltelementer malt. Disse beskrives i teksten som oppmalingsfaser, ikke perioder. En ekstra list ble satt på fotlisten inn mot brystningen i 2005, dette for å gi plass til å skjule el-føringer. Fotlisten ble malt, men ellers ingen oppmaling av rommet.

#### 4. Dagens fargebruk og overflatebehandling

Dagens fargesetting i rom 207 er et resultat av malerikonservator Egil Dahlins undersøkelser i 1967.<sup>7</sup> Himling, gesims, brystningslist og vinduer med gerikter er hvitmalte. Veggene og brannmuren er mellomblå. Brystning, brannmurlist, dører og dørgerikter er malt lys grå. Fotlisten er brun. Gulvet er slipt og lutet. All malingen er alkydbasert, med unntak av gulvet som er slipt og lutet og fotlisten som ble malt med linoljemaling i 2005. For fargekoder: se tabeller for hvert enkelt bygningselement.

#### 5. Tilstand

Rommets nåværende tilstand er vurdert og beskrevet i NIKUs Oppdragsmelding 079 fra 1999.<sup>8</sup>

#### 6. Resultatet av fargeundersøkelsen i 2009

Beskrivelse av elementenes utseende og dateringer er hentet fra Jon Brønnes rapport: "Baroniet Rosendal i Kvinnherad kommune, Hordaland. Delprosjekt 1: Undersøkelser, tilstandsbeskrivelse og forslag til tiltak i 24 utvalgte rom i slottet." NIKU Oppdragsmelding 079, 1999, s. 30-31.

I denne rapporten beskrives den tidligere oppdeling av rommet som 207 A (mot syd) og 207 B (mot nord). I 207 A er det meste av bygningsdelene fra ombyggingen i 1836 bevart, mens i 207 B er takbord, veggpanelet bak veggtrekket og brystningen fra 1902.

Alle elementer i rommet med bevarte malingslag ble undersøkt i 2009. Resultatene som presenteres i rapporten er basert på funn på stedet, og på videre materialundersøkelser ved NIKUs konserveringsavdeling, Oslo. Anvendt metode benyttet ved fargeundersøkelsen er beskrevet i vedlegg 1.

Når malingstypen i de følgende tabeller er oppført som oljemaling menes det at bindemidlet er en tørkende olje, mest sannsynlig en kokt linolje.

---

<sup>7</sup>Dahlin, Egil, upublisert rapport i Riksantikvarens arkiv, 1958.

<sup>8</sup>Brønne, Jon: Baroniet Rosendal i Kvinnherad kommune, Hordaland. Delprosjekt 1: Undersøkelser, tilstandsbeskrivelse og forslag til tiltak i 24 utvalgte rom i slottet. NIKU Oppdragsmelding 079, 1999

## Tak

Taket er foret ned med bord som ligger i retningen nord-syd. De opprinnelige takbjelkene løper øst-vest og er sannsynligvis benyttet som spikerslag. Det går en skjøt mellom himlingsbordene midt i rommet. Det er fallende bredder på bordene i det tidligere rom 207 A. Bordene antas å være satt opp rundt 1836 (periode 2)<sup>9</sup>. Himlingsbordene i det tidligere rom 207 B er nyere og er trolig fra endringene i 1902 (periode 4).

Det går et negativt fargespor langs skjøten mellom 207 A og B etter en tidligere gesimslist fra tiden rommene var avdelt. Under sporet mangler de to eldste overflatelagene. De nyere takbordene i 207 B mangler de samme lagene. Det ble ikke funnet takdekor ved undersøkelsen.

### Tak. Registrerte material- og fargelag<sup>10</sup>

Lag	Materiale	Farge	NCS-nr.	Merknad	Periode
1	Treverk	-	-	-	2
2	Oljemaling	Hvit, gulnet	1510-Y30R	Halvblank, tykt	2 (1836)
3	Oljemaling	Hvit	1002-G/1502-G	Blåstikk	3 (1860)
4	Oljemaling	Hvit	1005-G80Y	Grønnstikk	4 (1902)
4	Oljemaling	Hvit	2005-G90Y	Grønnstikk	Mellom fase Usikker datering
5	Alkydmaling	Hvit	1505-Y30R	Nåværende	6 (1967)

Fargetrapp i taket i rom 207 A. Rom 207 B har lag 4 som første overflatelag

## Gesimslist

En gesimslist i senempire/sveitserstil går rommet rundt, men er skjøtt ved den tidligere deleveggen mellom 207 A og B. Listen har sprekker i treverket ved den tidligere deleveggen, noe som viser at listen har vært nede og blitt satt opp igjen i forbindelse med oppsetting av ny himling i 1902. Gesimslisten følger takets farger.

## Vegger

I 1902 ble veggene trukket med papp og malt blå. Ved restaureringen i 1967 ble pappen tatt ned og veggene trukket med strie, maskinpapir og malt mellombå lik veggfargen fra 1902.

Før omtrekkingen registrerte malerikonservator Egil Dahlin spor etter tidligere lerretsfragmenter og fargelag på veggene. På den murte ytterveggen mot øst fant Dahlin følgende: *"Opprinnelig murvegg med 3 lag kalk og merker etter brystpanel. Et spikerslag som sitter fast i murveggen har nu ingen funksjon, må ha tjent som spikerslag for tidligere brystpanel. En ca 2 cm bred skidden stripe 79 cm over nåværende gulv ... er brystpanelets høyde"*. Sporene må være fra tiden før nåværende brystningspanel ble satt opp i 1836.

Dahlin fant et grønmalt lerretstykke fastspikret til utfôringen i nordre vindu. Det ble også registrert grønne malingsrester på veggene som ble antatt å være fra et malt lerrestrekk. Det funne lerretsstykket var malt i samme grønnfarge og var av samme type lerret som et veggtrekk som tidligere hang i kontoret (rom 203), men som nå ligger lagret på loftet. Funnet

<sup>9</sup>Hopstock og Tschudi-Madsen skriver om Christian Hendrich Hoff at "I overenstemmelse med skikken på begynnelsen av 1800-tallet dekket han de gamle kraftige takbjelkene med himling i en lang rekke rom, og satte opp empiregesimsler." Hopstock, C. og Tschudi Madsen, S.; Rosendal, Baroni og bygning, Universitetsforlaget, 1965, S. 46

<sup>10</sup> I tabellene beskrives kun de eksponerte lagene, ikke grunning og undermalinger

kan indikere at veggene i nordre del av spisesalen, 207 B, var trukket med grønnmalt lerret før 1902.

Dahlin skrev at veggen mot rom e (206) hadde 36 cm brede, gamle, lys brunmalte panelingsbord, noe som tyder på at søndre del av spisesalen, 207 A, tidligere sto med malte panelte vegger til brystningen. Ved undersøkelsen i 2009 ble det under veggtrekket fra 1967 funnet et lag varm rosa farge flere steder på panelet fra 1836 i det tidligere 207 A. Laget er høyst sannsynlig fargen Dahlin beskrev som lys brun (fig. 4 og 5).

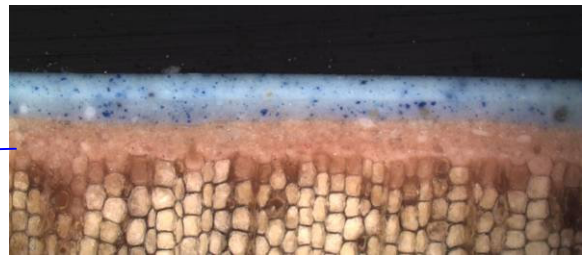
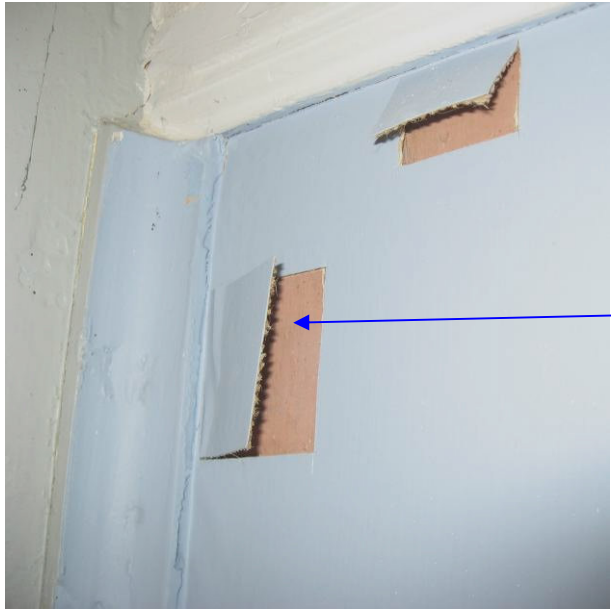


Fig. 4 og 5. Tverrsnitt av materialprøve fra veggen. Rosa lag på panelet. Blått lag over det rosa er veggfargen fra 1902

På et smalt felt under en lysbryter ble det funnet et blått lag. Den samme blå ble funnet som første lag på brystningslisten, og laget antas å være veggfargen fra 1902.

#### Vegger. Registrerte material- og fargelag

Lag	Materiale	Farge	NCS-nr.	Merknad	Periode
1	Treverk	-	-	-	
2	Oljemaling	Varm rosa	3030-Y50R/ 3030-Y60R		2 eller 3
3	Oljemaling	Mellomblå	2020-R90B/ 3020-R90B	Fargen er friskere enn kodene	4 (1902)
4	Alkydmaling	Mellomblå	2020-R90B/ 3020-R90B	Lik lag 3	5 (1967)

#### Brystning

Den 84 cm høye brystningen har liggende glattkantpanel og avsluttes i øvre kant med en profilert brystningslist. Brystningen i tidligere 207 A har brede bord opptil 36 cm, og er fra 1836. Bordene på brystningen på øst- og vestveggen i tidligere 207 B er smale og fra 1902. Brystningsdelen mellom vestre hjørne og fløydøren på nordveggen i 207 B består imidlertid av de gamle 1836 bordene. Årsaken til at kun øst- og vestveggen i 207 B fikk ny brystning i 1902 er ukjent. Brystningen kan stå på opprinnelig plass, men den kan også være flyttet fra delevegg mellom 207 A og B etter at veggen ble revet.

Informasjon fra Dahlin angående spikerslag fra tidligere brystning i 207 A kan tyde på at det har vært brystning i begge rom da de ble avdelt.

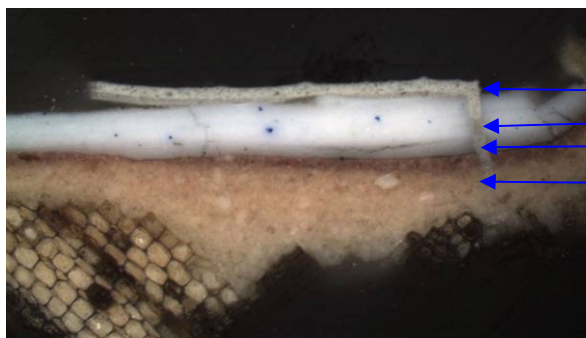


Fig. 6. Brystning, østvegg, 207 A. Panel fra 1836



Fig. 7. Brystning, østvegg, 207 B. Panel fra 1902

I 1836 ble brystningen malt i en tolagsstruktur, med lys rødbeige bunn overstrøket med en rødbrun farge. Det rødbrune laget er tynt men opakt, og det er ikke funnet noen form for dekor på laget. Deretter følger to perioder med ensfarget hvit. Begge de hvite lagene har blåstikk. Nåværende overflatelag ligger over det hvite. Den nyere delen av brystningen som ble satt opp i 1902 i 207 B har kun to overflatelag. Det hvite overflatelaget fra 1902 ble malt direkte på treverket uten grunningslag under.



- Lys grå
- To hvite lag
- Rødbrun
- Lys rødbeige

Fig. 8. Tverrsnitt av prøve fra brystningen



Fig. 9. Fargetrapp på brystningen



**Brystning. Registrerte material- og fargelag**

Lag	Materiale	Farge	NCS-nr.	Merknad	Periode
1	Treverk	-	-	-	
2	Oljemaling	Lys rødbeige	1515-Y40R/ 2010-Y40R	Bunnfarge	2 (1836)
		Rødbrun	6020-Y60R	Toppstrøk	
3	Oljemaling	Hvit	1010-R80B/ 1005-R90B	Blåstikk	3 (1860)
4	Oljemaling	Hvit	1010-R80B/ 1005-R90B	Blåstikk	4 (1902)
5	Alkydmaling	Lys grå	2002-G/3502-G	Nåværende	5 (1967)

**Brystningslist**

Den 3 cm brede brystningslisten i senempire-sveitserstil går rundt hele rommet og er trolig fra 1902. Listen har to overflatelag. Det ligger et blått lag i bunnen, som antas å være søl av veggfargen fra 1902. Deretter følger første overflatelag som er hvit. Neste periode ble malt på samme måte, mellomblå veggfarge først og deretter hvit.

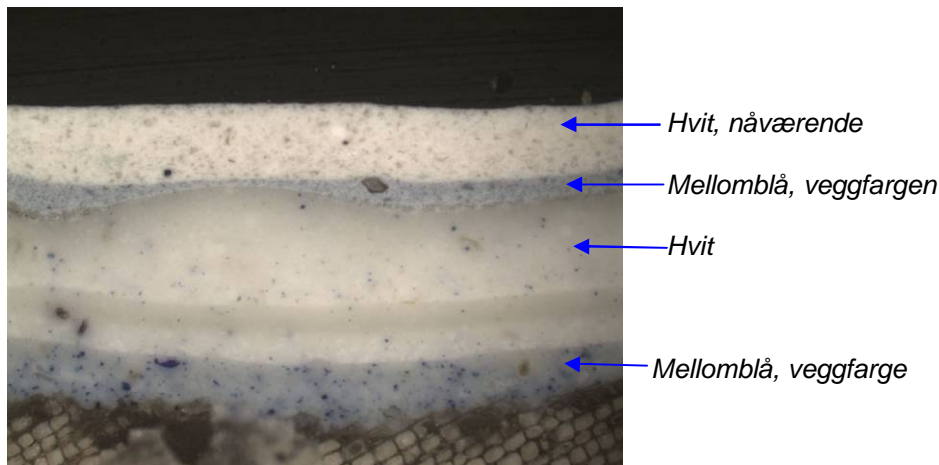


Fig 10. Tverrsnitt av prøve fra brystningslisten

**Brystningslist. Registrerte material- og fargelag**

Lag	Materiale	Farge	NCS-nr.	Merknad	Periode
1	Treverk	-	-	-	
2	Oljemaling	Mellomblå	2020-R90B/ 3020-R90B	Veggfargen	4 (1902)
3	Oljemaling	Hvit	1010-R80B/ 1005-R90B	Listens farge	4 (1902)
5	Alkydmaling	Mellomblå	2020-R90B/ 3020-R90B	Veggfargen	5 (1967)
6	Alkydmaling	Hvit	1505-Y30R	Listens farge. Nåværende	5 (1967)

**Brannmur og brannmurslist**

På østveggen sto opprinnelig en sandstenskamin. Denne ble fjernet i 1836, og ildstedet ble flyttet til det sydvestre hjørnet av rommet<sup>11</sup>. Brannmuren i hjørnet er kalkpusset og malt.

<sup>11</sup> Det står i teksten nedenfor at: "Peisen ble fjernet, men i stedet bygget han (Christian Hendrich Hoff Rosencrone) en ny pipe helt fra grunnen av.." Hopstock, C. og Tschudi Madsen, S.; Rosendal, Baroni og bygning, Universitetsforlaget, 1965, s. 46



Fig 11. Brannmur i sydvestre hjørne

På pusslaget ligger et lys rødbrunt limfargelag som har stått til den rødbrune brystningen.. Deretter ble brannmuren malt grågrønn med oljemaling mot ellers hvitt interiør. I 1902 ble brannmuren malt mellomblå som veggene mot ellers hvitt interiør. Dagens overflatelag fra 1967 ble også malt som veggene.

#### Brannmur. Registrerte material- og fargelag

Lag	Materiale	Farge	NCS-nr.	Merknad	Periode
1	Kalkpuss	-	-	-	
2	Limfarge	Lys rødbrun	3020-Y40R/ 3020-Y50R		2 (1836)
3	Oljemaling	Grågrønn	5005-B80G/ 5005-G20Y		3 (1860)
4	Oljemaling	Mellomblå	3020-B/4020-B	Som veggfargen	4 (1902)
5	Alkydmaling	Mellomblå	2020-R90B/ 3020-R90B	Som veggfargen. Nåværende.	6 (1967)

Brannmurslisten er i Louis XVI-stil, med tverrkanneleringer og halvstaff avslutning på yttersiden mot syd og rett kant på yttersiden mot nord. På brannmurslisten er det funnet et større antall fargelag enn på de øvrige elementene i rommet. Listen er sannsynligvis gjenbrukt der den nå står og kan være hentet fra et annet rom. Brannmurslisten ble satt inn ved istandsettingen i 1967. I 1902 var brannmurslisten hvit, malt som brystningen.

#### Vindu

Rommet har to krysspostvinduer mot øst. De to vinduene er ikke helt like. Det nordre vinduet, som ble satt inn i forbindelse med oppdelingen av Riddersalen i 1836, har bredere midtpost og har profildetaljering som er annerledes enn det søndre. Vindusåpningene i rommet er større enn i de øvrige rommene (eks. 208 og 210) som har beholdt opprinnelig størrelse fra 1665. Vinduene i 207 er 4-rams med 6 ruter i de øverste rammene, og 9 ruter i de nederste. Vinduene i de øvrige rommene har et litt annet format på glassene med 6 ruter i

de øverste rammene og 12 ruter i de nederste. Rammene er hengslet på sidekarmene. Smygene har panel med rokokko belistning med store variasjoner i profilene. Vindushaspene kan dateres til andre halvdel av 1700-tallet, og er trolig gjenbruk fra et eldre vindu i rommet. Geriktene er i senempire. Det er mulig at begge vinduer ble satt inn i 1836.

Det er kun funnet hvite overflatelag på vinduselementene, hvor det første laget er fra periode 2. I periode 3 har det hvite laget et tydelig blåstikk. Laget inneholder blå pigmenter.



Fig. 12. Søndre vindu, østvegg

#### Vindu. Registrerte material- og fargelag,

Lag	Materiale	Farge	NCS-nr.	Merknad	Periode
1	Treverk	-	-	-	
2	Oljemaling	Hvit	1500-N	Muligens lysere	2 (1836)
3	Oljemaling	Hvit	1010-R80B/ 1005-R90B	Blåstikk. Fargens blåhet varierer fra sted til sted	3(1860)
4	Oljemaling	Hvit	1005-R80B	Noe blåstikk	4 (1902)
5	Alkydmaling	Hvit	1505-Y30R	Nåværende	5 (1967)

#### Dør og dørgerikt

Rommet har tre tofløyete senempire/sveitserdører med tre speilfyllinger, som stilhistorisk er datert til 1860–70. Det er de samme dørgeriktene rundt dørene i rom 207 som i rom 208. Ved fargeundersøkelsen av rom 208 i 2007<sup>12</sup> ble det funnet sinoberrød veggmalning på yttersiden av dørgerikt 208/207, som er den første veggfargen sammen med dørgeriktene. De sinoberrøde veggene i rom 208 er i følge Hopstock og Tschudi-Madsen gjort av Markus Gerhard Hoff Rosenkrone (mellom 1837 og 1896)<sup>13</sup>. Dørgeriktene antas å være samtidig med dørene.

<sup>12</sup> Wedvik, Barbro; B.f. 253. Baroniet Rosendal Fargeundersøkelse av rom 208. Dagligværelse/soverom/kontor? NIKU-rapport 62/2007

<sup>13</sup> Hopstock, C. og Tschudi Madsen, S.; Rosendal, Baroni og bygning, Universitetsforlaget, 1965, S. 58

Den eldste funne fargesettingen på dørene 207/210 nord (207 B) og dør 207/208 er hvit med gull staffering på en karnissprofil rundt fyllingene. Gull staffering ble ikke funnet på geriktene. Neste oppmaling i 1902 er også hvit. De hvite lagene er imidlertid ikke funnet på dør 207/210 (207 A). Det ble heller ikke funnet hvite lag på dørgeriktene rundt døren. Alle dører og dørgerikter ble imidlertid skrapet og rensset for løs maling ved oppussingen i 1967, og det var lite rester å finne av overflatelag før den nåværende lyse grå fargen. Dette forklarer mangelen på hvite lag.

Det er negative fargespor på brystning og veggfelt på begge sider av døråpning 207/210 sør (207 A) som viser at det kan ha stått en større dør her. De negative fargesporene kan imidlertid også skyldes bredere dørgerikter. Den eldre døren/dørgerikten var større da veggene ble malt rosa, og døren/dørgerikten må ha blitt endret da dette laget ble senere dekket med papp.

### **Dører som tilsvarer dørene i rom 207 og som er lagret på loftet**

Dørene på loftet er malt ulikt på hver side. De har kun ett overflatelag, hvit med gull staffering på den ene siden, og brun med gull staffering på den andre siden. Det kan tenkes at dørene har stått i skilleveggen mellom 207 A og 207 B, med brun side mot A sammen med (brunt) rosa panel på veggene, og hvit side i rom B sammen med grønt trekk på veggene. Det er derfor trolig at det første overflatelaget på dør 207/210 (207 A) og dørgerikter var brun som dørene på loftet. Dørene er tidligere nedkrapt, og lagene er ikke registrert.



**Fig. 13. Dør 207/208**



**Fig. 14. Dør lagret på loftet. Kan muligens ha stått mellom 207 A og 207 B**

Det har stått en dør mellom rom 207 og stattholderrommet, rom 206. Døråpningen ligger i dag skjult bak veggtrekket på sydveggen. *"Når pappen på veggene ble fjernet, kom den anvendte døråpningen til Stattholderrommet til syne. Mot spisesalen er åpningen panelt med gammel panel tatt fra motstående vegg. Dørsmylet er også panelt og anstemt med den brente okerfarge som panelet i den tilstøtende del av spisesalen har vært malt med."*<sup>14</sup>

<sup>14</sup> Dahlin, Egil, upublisert rapport i Riksantikvarens arkiv, 1958.

**Registrerte material- og fargelag, dør og dørgerikt**

Lag	Materiale	Farge	NCS-nr.	Merknad	Periode
1	Treverk	-	-	-	
2	Oljemaling	Hvit m. gull staffering	0505-R80B/ 0505-R90B	To dører på loftet har samme overflatelag. Står uovermalt	3 (1860)
3	Oljemaling	Hvit	1005-R80B		4 (1902)
4	Alkydmaling	Lys grå	2002-G/ 3502-G	Nåværende	5 (1967)

**Fotlist**

Fotlista er fra oppdelingen i 1836, og ble malt som brystningen, men har i tillegg noen oppmalingsfaser mellom 1902 og 1967. I 2005 ble fotlista påsatt et bord inn mot brystningen for å skjule elektriske føringer. I tillegg ble det påsatt en kvartstaff vaskelist ned mot gulvflaten.

**Registrerte material- og fargelag, fotlist**

Lag	Materiale	Farge	NCS-nr.	Merknad	Periode
1	Treverk	-	-	-	2 (1836)
2	Oljemaling	Lys rødbeige	1515-Y40R/ 2010-Y40R	Bunnfarge	2 (1836)
		Brun	7020-Y50R/ 8010-Y50R	Toppstrøk. Mørkere enn brystningsfargen	
3	Oljemaling	Hvit	1005-R80B		3 (1860)
4	Oljemaling	Hvit	1005-R80B		4 (1902)
5	Oljemaling	Mellomgrå	4502-G	I fasen er kun fotlisten malt	Mellom fase
6	Oljemaling	Mellomoker	5020-Y30R/ 6020-Y30R/	I fasen er kun fotlisten malt	Mellom fase
7	Oljemaling?	Grå	3502-B/ 3502-Y	Kjølig	Mellom fase
8	Alkydmaling	Lys grå	2002-G/3502-G		5 (1967)
9	Oljemaling	Mørk brun	8010-Y50R	Mørkere. Nåværende. I fasen er kun fotlisten malt	(2005)

**Gulv**

Det er usikkert når gulvet ble lagt. Gulvet og tersklene ble slipt ned og lutet i forbindelse med restaureringen i 1967.

## 7. Oppsummering av funnene gjort ved undersøkelsene

Periode	1 1665	2 1836	3 1860	4 1902	5 1967
Tak/Taklist	-	Hvit	Hvit	<i>Hvit</i>	Hvit.
Vegg	-	Ukjent	Ukjent	<i>Mellomblå</i>	Mellomblå
Brystning	-	Lys rødbeige underfarge og rødbrunt overflatelag	Hvit	<i>Hvit</i>	Lys grå
Brystningslist	-	-	-	<i>Hvit</i>	Hvit
Brannmur	-	Lys rødbrun	Grågrønn	<i>Mellomblå</i>	Mellomblå
Brannmurlist	-	?	?	<i>?</i>	Lys grå
Vinduskarm Vindusgrind Vindusmyg Vindusgerikt		Hvit	Hvit	<i>Hvit</i>	Hvit
Dør 207/210 Sør (207 A)	-	-	Hvit? Brun som dør på loft?	<i>Hvit?</i>	Hvit
Dør 207/210 nord (207 B) og 207/208	-	-	Hvit med gull staffering	-	Hvit
Dørgerikt 207/210 Sør (207 A)	-	-	Hvit? Brun som dør på loft?	<i>Hvit?</i>	Hvit
Dørgerikt 207/210 nord (207 B) og 207/208			Hvit	<i>Hvit</i>	Hvit
Fotlist	-	Lys rødbeige underfarge og rødbrunt overflatelag	Hvit	<i>Hvit</i>	Hvit

## 8. Forslag til valg av periode for tilbakeføring

Fargeundersøkelsen viser at den første helhetlige fargesettingen av spisesalen er fra endringene i 1902 (periode 4), etter at deleveggene ble revet. Fra 1902 ble rommet benyttet til spisesal, noe som er rommets funksjon også i dag.

Periode 4 lar seg gjenskape med stor grad av nøyaktighet, og det følgende behandlingsforslaget er basert på en tilbakeføring til periode 4, 1902. Perioden er merket med **blått** og *kursiv* i kolonnen i periodetabellen i kapittel 7.

## 9. Malerarbeid

### Takhimling og gesimslist

*Hvit: 1005-G80Y. Glans: Halvblank, ca. 25-30*

### Vegger

*Mellomblå: 2020-R90B/3020-R90B. Glans: Halvblank, ca. 25-30*

*Hvit: 1010-R80B/1005-R90B. Glans: Halvblank, ca. 25-30*

### Brannmur

*Mellomblå: 2020-R90B/3020-R90B. Glans: Halvblank, ca. 25-30.*

Note: Den registrerte koden var 3020-B/4020-B, men brannmuren antas å være malt som veggene.

### Brystning, brystningslist og brannmurlist Vinduer, vinduskarm, føring og vindusgerikter Dører og dørgerikter Fotlist

*Hvit 1005-R80B. Glans: Halvblank, ca. 25-30.*

Flater med oppskallingsskader må skrapes for alt løst før maling. Det skal skrapes med gode skarpe malerskraper. Skrapingen skal ikke utføres slik at det blir skader på profiler og jevne flater. All skraping gjøres i vedretningen. Etter skraping slipes overflatene forsiktig i vedretningen med fint sandpapir. (120-150)

Alle overflater vaskes med salmiakkvann eller kraftvask. Bruk av sparkel begrenses til et minimum. Det males to tynne strøk med linoljemaling.

Alt malerarbeid med linoljemaling skal utføres med pensel. Taket grunnes med hvit oljebasert heftgrunn. Bare flekker grunnes. Grunningsstrøket påføres enten meget tynt med ren maling eller grunningsstrøket tynnes med 10-15% White spirit eller ren terpentin. Deretter påføres to tynne strøk med ufortynnet maling.

Malingen skal påføres tynt. Det er bedre med tre tynne strøk enn to tykke strøk. Vanligvis er dekkevnen til linoljemalingene så god, at et grunningsstrøk og et dekkstrøk er tilstrekkelig for et godt resultat. Alt malerarbeid skal utføres med pensel. På store flater kan malingen først påføres tynt med rull, og deretter fordrives vertikalt, eller i vedretningen på flater hvor treverk

er bunnmaterialet. Hvis malingen påføres med rull før fordriving, skal det benyttes rull som er beregnet for glatte flater og ekstra godt resultat.

## 10. Kilder

### Litteratur

- Hopstock, C. og Tschudi Madsen, S.; 1965 Rosendal, Baroni og bygning, Universitetsforlaget
- Brønne, Jon: 1999. Baroniet Rosendal i Kvinnherad kommune, Hordaland. Delprosjekt 1: Undersøkelser, tilstandsbeskrivelse og forslag til tiltak i 24 utvalgte rom i slottet. NIKU Oppdragsmelding 079,

### Arkivalia

Arkivalia er hentet fra Riksantikvarens arkiv og Baroniet i Rosendals arkiv

- Opptegnelser fra Stephan Tschudi-Madsens undersøkelse på Rosendal februar 1965. " I skrivebordet i kontoret, rom 203. - C.H. Rosenkrone, etter 1836. "Opptegnelse over reparasjoner samt atskillig Nyt anskaffet, Rosendals hovedbygning med tilhørende udhuse samt Kirken og Broer vedkommende" – Baroniet Rosendals arkiv.
- Finn Krafft: Fargeundersøkelser Rosendal, 1958. Riksantikvarens arkiv.
- Stephan Tschudi -Madsen "Opptegnelser utført av ukjent etter 1745". Opptegnelse fra undersøkelse på Rosendal 23.-28. februar 1964.
- Halvor Vreim; "Bygningsmessig istandsetting og restaurering av rommene i "Borgen", Stamhuset Rosendal, nå den Weis-Rosenkronske stiftelse, Kvinnherad, rapport juli 1958, Riksantikvarens arkiv.
- Egil Dahlin. Fargesetting og besiktigelse i forbindelse med restaurering og oppussing av spisesalen c, kontoret g og havestuen l. 28.10.1967. Riksantikvarens arkiv.

Oslo 25.10.2009

Brit Heggenhougen

## Vedlegg 1. Metode for fargeundersøkelsene

### Metode for undersøkelsene

Fargeundersøkelsen ble gjort ved lagvise avdekkinger og registrering av malingslag (fargetrapper), samt kontrollprøver med skalpell på bygningselementene og vurdering av overflater i feltmikroskop på stedet. Fargeundersøkelsen ble utført i dagslys uten kunstige lyskilder. Resultatet av undersøkelsene er både basert på funn på stedet og det er i tillegg til de undersøkte materialprøvene, støpt inn snitt av materialprøver tatt ut i bygningen.

### Fargeregistrering

Fargeregistrering ble gjort ved bruk av NCS-systemet, som er et system for



fargebeskrivelse.<sup>15</sup> Fargekodene skal i de fleste tilfellene oppfattes som veiledende, ettersom det sjelden er mulig å finne én NCS-kode som fullstendig samsvarer med den avdekkete fargen. Dersom det er oppgitt to koder med skråstrek mellom, anses fargen å ligge mellom de to kodene. Det må også tas høyde for at de avdekkete malingene gjerne er skitne, avblekete og nedslitte, og at fargene derfor kan se annerledes ut enn da malingene ble påført. Oljen i oljebaserte malinger gulner dessuten når den ikke utsettes for lys. Det betyr at de fargene som avdekkes vanligvis er for varme eller gule i forhold til hvordan de opprinnelig har vært. Dette er særlig kritisk for blå og grå farger. Oljen vil blekes når fargen står fremme i lyset.

Ved en eventuell oppmaling kan de fargene som anbefales i denne rapporten benyttes direkte. Grunnen til dette er at det i tolkingen av fargene som ble funnet er justert for den antatte endringen som har skjedd med fargene over tid. Justeringen av fargene er erfaringsbasert med bakgrunn i analoge undersøkelser.

#### Materialprøver

Det er tatt ut materialprøver. Liste over materialprøver og materialprøvene oppbevares hos NIKU. Det er ikke utført bindemiddel- eller pigmentanalyser av prøvene.

#### Fotografier

Rommet ble fotodokumentert med digitale fotografier før og under undersøkelsene. Relevante fotografier er brent på en separat CD for lagring i Riksantikvarens arkiv.